

Opvoeden samen met de buurt

De pedagogische waarde van school en kinderopvang

Opvoeden samen met de buurt

De pedagogische waarde van school en kinderopvang

De pedagogische rol van school en kinderopvang

Samen bereiken scholen in principe alle jeugd. Ze beschikken over pedagogisch goed gekwalificeerde professionals. Kinderen en jongeren brengen er veel tijd door. Dat maakt scholen tot een van de belangrijkste mede-opvoeders. Hun rol als mede-opvoeder wordt breed onderkend en gewaardeerd. Dit blijkt ook uit het onderzoek van DSP-groep naar de pedagogische kracht van 15 uiteenlopende wijken in Nederland. Iedereen – ouders en jeugdigen, gemeente, buurtorganisaties en scholen zelf – benadrukt dat de school meer doet en ook moet doen dan kinderen leren rekenen en lezen. Op school leren kinderen en jongeren omgaan met andere mensen, religies en culturen. Ze maken er kennis met een breed scala aan activiteiten. Ze doen er sociale vaardigheden op. Kortom, scholen bereiden hen voor op de maatschappij. Daarnaast heeft de school ook een belangrijke signaleringsfunctie voor jeugd met opvoed- en opgroei problemen en is een ontmoetingsplek voor leerlingen en ouders. Scholen zijn dus van grote waarde voor het pedagogische klimaat in de buurt.

Eigen keuzes en accenten

De pedagogische meerwaarde van scholen wordt volgens veel schooldirecteuren bemoeilijkt doordat van bovenaf steeds meer nadruk wordt gelegd op schoolprestaties: *“We worden afgerekend op de CITO-eindcijfers. Maar kinderen zijn zoveel meer dan dat!”* Toch zal geen school haar bredere pedagogische taak ontkennen. Wel zet de ene school er nadrukkelijker en explicieter op in dan de andere.

Om hun pedagogische kracht te verstevigen en (nog) beter te gebruiken, hoeven scholen lang niet altijd ingewikkelde maatregelen te nemen die veel tijd en energie vergen. In veel gevallen gaat het vooral om het (door)ontwikkelen van hun pedagogische grondhouding, komt uit ons onderzoek naar voren. Die houding alleen al is sterk bepalend voor het algemene pedagogische klimaat en de sfeer in de school.

Scholen maken hun eigen keuzes en leggen hun eigen accenten. Zij sluiten daarbij aan op wat er al is en gebeurt in de buurt. Zo zal een school in een aandachtswijk, waar de opvoedomstandigheden thuis verre van optimaal zijn en de sociale controle beperkt is, een meer expliciete pedagogische rol nemen dan in een wijk, waarin meer wordt opgepakt door ouders en andere organisaties in de buurt.

Kinderopvang heeft vergelijkbare rol

In de wijk De Groote Wielen in 's-Hertogenbosch is het begrip Kindercentra geïntroduceerd: een samenwerking tussen basisscholen en kinderopvangorganisaties. Samen zijn zij verantwoordelijk voor de opvang en het onderwijs van kinderen van 0 tot en met 12 jaar. Zowel school, crèche, voor-, tussen- en naschoolse opvang zijn in de Kindercentra ondergebracht. Dit heeft als voordeel dat een eenduidige en doorgaande pedagogische lijn wordt gehanteerd. Dit voorbeeld maakt duidelijk dat scholen en kinderopvangorganisaties een vergelijkbare pedagogische rol hebben.

Hieronder volgen praktische voorbeelden, tips en ideeën voor scholen en kinderopvangorganisaties om hun pedagogische rol te versterken. We benadrukken dat het meestal gaat om relatief simpele maatregelen die niet veel extra's vragen. Ze zijn ontleend aan de praktijk.

Aan bod komen:

- 1 De pedagogische visie concretiseren en uitdragen**
- 2 Invulling geven aan de brede school gedachte**
- 3 Ouderbetrokkenheid vergroten**
- 4 Signaleren en doorverwijzen**
- 5 Met wijkpartners samenwerken**

1 De pedagogische visie concretiseren en uitdragen

"Waar staan wij als school voor? Wat voor opvoedkundige boodschap en sociale vaardigheden willen wij onze leerlingen meegeven? Hoe gaan we om met religie, cultuur en belangrijke maatschappelijke gebeurtenissen? Wat doen we met pesten? Op welke manier bewaken we de orde en rust? Welk voorbeeld willen wij als leerkrachten uitstralen? Het is belangrijk om over dat soort zaken regelmatig met elkaar de discussie aan te gaan, omdat het de basis vormt van je pedagogisch schoolklimaat."

Pedagogisch klimaat scheppen

Wanneer leerkrachten erin slagen over te brengen hoe je plezierig en respectvol met elkaar omgaat, leren kinderen en jongeren zonder extra lesmethoden wat belangrijk is op sociaal-emotioneel gebied. Dat biedt vervolgens de rust en ruimte om aandacht te besteden aan de cognitieve ontwikkeling van leerlingen. *"Het begint met het aannemen van de juiste mensen",* aldus de schooldirecteur van de Rotterdamse basisschool RK De Regenboog. *"De man of vrouw voor de groep is allesbepalend. Hij of zij moet het goede voorbeeld geven en een positieve instelling hebben."*

Daarnaast beschikken de meeste scholen over schoolregels of, zoals het op basisschool De Marliaantjes in Hellendoorn wordt genoemd, 'Doe je best regels'. Dat biedt een duidelijk kader voor kinderen, docenten en ook ouders. De Rotterdamse vmbo-school De Palmentuin heeft in dit verband een speciale werkgroep 'Schoolklimaat' ingericht: *"Een clubje docenten, dat met elkaar bedenkt wat we willen en verwachten van leerlingen, van leraren, van de school en van de klaslokalen. Zo concreet mogelijk. Dit is een proces, het gaat om de weg. Later willen we er ook leerlingen bij betrekken."* Bij basisschool Prins Willem Alexander in Rotterdam-IJsselmonde gebeurt dit al: *"Aan het begin van elk schooljaar stelt elke groep eigen gedragsregels op. Leerlingen daarover na laten denken is op zich al nuttig. Wanneer ze het erover eens zijn ondertekenen ze het allemaal. Dat maakt dat kinderen op hun gedrag aangesproken kunnen worden, ook door elkaar."*

Een kader als startpunt

Scholen zullen altijd hun eigen pedagogische keuzes en afwegingen maken, maar vaak is het handig om een bestaand kader als basis of startpunt te gebruiken. Zo zijn er diverse sociale vaardigheidsprogramma's beschikbaar, zoals Leefstijl, Rots en Water en Kanjer. Meeromvattende pedagogische kaders zijn De Vreedzame School en Triple P.

De Vreedzame School

De methodiek *De Vreedzame School*, waarmee inmiddels circa 500 scholen in Nederland werken, beschouwt de school en klas als gemeenschap, waar leerlingen deel van uitmaken en een bijdrage aan leveren. De school biedt kinderen een oefenplaats. Ze leren er oog en oor te hebben voor anderen, open te staan voor verschillen en zich verantwoordelijk te voelen voor het algemeen belang: initiatiefrijk, zorgzaam en betrokken. Ze krijgen een stem en leren die op een verantwoorde manier te gebruiken. Dat mobiliseert de eigen kracht van kinderen en zorgt ervoor dat ze zich gehoord en gezien voelen. De Troubadour in het Hoornse Risdam-Zuid is zo'n Vreedzame School: *"Het is niet zomaar een lesprogramma, maar een programma dat streeft naar cultuurverandering in de hele school. De basis is dat je kinderen vertrouwen en verantwoordelijkheid geeft binnen duidelijke kaders. Er gelden algemene*

gedragsregels en regels die per klas worden opgesteld. Daarnaast is er veel aandacht voor sociale vaardigheden en hebben leerlingen zelf allerlei taken, die rouleren. Zo leren ze om een feest of toernooi te organiseren, om de toilet en huiskamer netjes te houden, maar ook om als mediator conflicten tussen medeleerlingen op te lossen."

Zie voor meer informatie: www.devreedzameschool.net.

Triple P

Triple P staat voor 'Positief Pedagogisch Programma'. Het is een laagdrempelig programma om emotionele en gedragsproblemen bij kinderen te voorkomen door een positieve opvoedstijl in te zetten. Triple P richt zich op ouders, maar ook op scholen. Zo hebben de leerkrachten van de Jenaplanschool in 's-Hertogenbosch allen een cursus Triple P gevolgd. De uitgangspunten van Triple P zijn:

- Een veilige en stimulerende omgeving bieden waarin minder kans is op verveling en negatief gedrag.
- Kinderen motiveren tot leren en zelfredzaamheid door complimenten en aanmoediging.
- Duidelijke regels bieden en direct en consequent reageren op ongewenst gedrag.
- Realistische verwachtingen hebben van ieder kind afzonderlijk.
- Als leerkracht ook goed voor jezelf zorgen en je eigen grenzen bewaken.

2 Invulling geven aan de brede school gedachte

In de kern komt de brede school gedachte erop neer dat wijkorganisaties nauw samenwerken en afstemmen met elkaar, om zo de ontwikkelingskansen van kinderen te vergroten en de sociale samenhang en het pedagogisch klimaat in de wijk te versterken. Vanuit het perspectief van scholen is het altijd zinvol om te zoeken naar mogelijkheden om leerlingen te laten kennismaken met de maatschappij in al haar facetten en aan hen de kans te bieden hun talenten te ontdekken. Concreet betekent dit: het bieden van een breed (binnen- en naschools) activiteitenaanbod door gebruik te maken van de contacten met maatschappelijke organisaties in de nabije omgeving.

Aanboren van het potentieel in de wijk

Basisschool De Vossenburch in Middelburg maakt met twee andere scholen en kinderopvang- en welzijnsorganisaties deel uit van Brede School Dauwendaele-Mortiere. Doel van de Brede School hier is het versterken van wijkgerichte samenwerking tussen partijen die zich bezighouden met opgroeiende kinderen. De partijen zorgen met elkaar voor een goede dagindeling met aansprekende activiteiten voor kinderen (dagarrangementen), een afgestemde pedagogische werkwijze en een centrale ontmoetingsplek in de wijk. Ook vmbo-school De Palmentuin (Rotterdam) zet daarop in: *"Wij willen een bindende factor zijn in de wijk. Betrokkenheid bij de wijk levert veel op: een goede relatie met bewoners en dus minder klachten, mogelijkheden voor naschoolse activiteiten en kansen voor ervaringsleren en competentiegericht onderwijs, bijvoorbeeld in het kader van maatschappelijke stages. Zo gaven leerlingen computerles aan ouderen, helpen ze met lezen en sportdagen op basisscholen en is een aantal betrokken bij het onderhoud van groen in de wijk. Andersom halen wij de maatschappij ook in de school door bijvoorbeeld 's avonds cursussen aan te bieden voor wijkbewoners. De deuren van de school moeten open!"*

Slim omgaan met beperkingen

Sommige scholen benadrukken dat ze leerlingen graag een brede maatschappelijke introductie willen geven, maar daarin beperkt worden door het onderwijscurriculum: *"Als we willen kunnen we dagelijks wel met een of ander sport-, voedings-, gezondheids-, cultureel of ander project of initiatief meedoen, maar het programma zit tjokvol."* Het is bekend dat er veel op scholen afkomt. Juist daarom is het van belang om hier als school proactief in te opereren en zelf goed overwogen keuzes en afwegingen te maken: op welke vlakken wil je als school je leerlingen in ieder geval een maatschappelijke oriëntatie bieden en wat zijn activiteiten die binnen het schoolprofiel passen?

Tot slot nog een tip van de eerder genoemde vmbo-school De Palmentuin om meer ruimte in het onderwijsprogramma te creëren: *"Allerlei naschoolse activiteiten hebben wij gewoon in de reguliere lestabel opgenomen. Eigenlijk gaat het om een vrijwillig, facultatief aanbod, maar zo brengen we het niet. Door de activiteiten op te nemen in de lestabel denken leerlingen en ouders dat het erbij hoort en bereik je iedereen. Dat vinden wij heel belangrijk, omdat we merken dat onze leerlingen beter gaan beter presteren als ze ook andere dan schoolse talenten ontwikkelen."*

Zie voor meer informatie: www.bredeschool.nl en de brochure 'Opvoeden en ontmoeten in de wijk. Het ontwikkelen van een gezamenlijke pedagogische visie in de brede school' (Verhagen, Calkoen, Jurrius & Verheijke; zie www.stijnverhagen.nl).

3 Ouderbetrokkenheid vergroten

Ouders en school zijn partners in de opvoeding. Voor een optimale ontwikkeling van het kind is het belangrijk dat ouders en school in nauw contact met elkaar staan en elkaar weten te vinden als er wat is. Op die manier kunnen zij elkaar aanvullen en versterken, in het belang van het kind. Bij de Rotterdamse basisschool RK De Regenboog staat ouderbetrokkenheid hoog in het vaandel: *"We nemen ouders uiterst serieus, doen alles in overleg. Als er iets op school gebeurt bellen we ouders direct op, zodat ze op de hoogte zijn nog voordat het kind met zijn verhaal thuiskomt. Je moet ouders echt als partner zien. Daar investeren we in en dat betaalt zich uit. Bij schoolactiviteiten zijn er altijd genoeg ouders om te helpen. Bij de sport- en speldag bijvoorbeeld hebben we ruim vijftig ouders nodig. Die hebben we zo bij elkaar."*

Actief een band met ouders creëren

Een grotere betrokkenheid van ouders bij school kan er ook voor zorgen dat zij meer bij de buurt of wijk betrokken raken. Zeker voor ouders die verder weinig binding hebben in hun wijk, is de school een laagdrempelige ontmoetingsplek.

Basisschool De Springplank in Vinex-wijk De Filosofenbuurt heeft die functie heel duidelijk: *"Veel ouders komen hier via de kinderen op school met elkaar in contact. Juist in een nieuwbouwwijk is dat heel belangrijk."* Kortom, scholen hebben bij uitstek het vermogen actief een band met ouders te creëren, zij kunnen bevorderen dat ouders betrokken zijn bij de school, andere ouders en de buurt en op die manier de pedagogische kracht en samenhang in de buurt versterken.

Voorbeelden uit de praktijk

Enkele voorbeelden uit de schoolpraktijk om de ouderbetrokkenheid te vergroten:

- "Aan het begin van elk schooljaar gaat de groepsleerkracht bij iedere leerling op huisbezoek. Dat werkt naar twee kanten. Het maakt de drempel lager voor ouders om bij de school aan te kloppen en andersom ook. Bovendien geeft het ons als school een blik achter de voordeur van kinderen" (Prins Willem Alexander School, Rotterdam).
- "Nieuwe ouders krijgen een persoonlijk informatiesprek, waarin zij worden geïnformeerd over de schoolactiviteiten, hun rechten en plichten. Andersom kunnen ze hun vragen of zorgen uiten. Het gaat erom dat de verwachtingen over en weer helder zijn" (Basisschool De Troubadour, Hoorn).
- "Een gebrek aan ouderbetrokkenheid komt vaak voort uit onwetendheid en onduidelijke verwachtingen. Dat geldt vooral voor allochtone ouders, omdat die niet altijd bekend zijn met ons onderwijssysteem."
- "Zorg voor regelmatig persoonlijk contact met ouders. Schiet ouders voor of na schooltijd even aan. Bel als er iets op school is gebeurd. Organiseer activiteiten waarbij ouders hun eigen kind op school kunnen zien. Hoe persoonlijker het contact hoe meer vertrouwen er ontstaat."
- "Elk jaar hebben we ook een ouderweek, waarin ouders lessen kunnen bijwonen" (Prins Willem Alexander School, Rotterdam).
- Diverse scholen beschikken over een ouderkamer: "Dat is een ontmoetingsplek voor ouders. Het geeft hen het gevoel welkom te zijn en het creëert mogelijkheden voor persoonlijk contact ." En: "Onze ouderkamer is niet alleen een koffiehuis voor allochtonen, maar alle ochtenden is er een programma: we nodigen regelmatig ook deskundigen uit, bijvoorbeeld rondom opvoedvraagstukken."
- "We beschikken over een sterke ouderconsulent, dat is heel veel waard. Die zorgt voor afstemming in de driehoek thuis, school en buurt. Zij bemiddelt, enthousiasmeert, signaleert en organiseert van alles: de training 'Peuter in Zicht', de opvoedcursus 'Puk & Co', koffieochtenden. Ze fungeert ook als vraagbaak voor ouders en is tevens vrijwilligerscoördinator" (RK De Regenboog, Rotterdam).
- "Maak de school aantrekkelijk voor ouders. In samenwerking met andere partijen in de wijk organiseren we allerlei activiteiten, zoals koffieochtenden voor ouders en een opvoedspreekuur. Vooral jonge moeders maken hier veel gebruik van" (Basisschool De Driemaster, Sneek).

4 Signaleren en doorverwijzen

Voor veel gezinnen, die (opvoedings)problemen hebben, is de drempel richting de professionele ondersteuning (te) hoog: *“Er heerst vaak een cultuur van schuld, schaamte en geslotenheid. Vooral in aandachtswijken kom je veel zorgmijders tegen.”* Scholen kunnen een belangrijke brugfunctie naar professionele hulp vervullen, aangezien zij in nauw contact staan met kinderen en ouders (zie ook 3) en daardoor vaak goed zicht hebben op wat er speelt. Bovendien kunnen scholen doorgaans rekenen op het vertrouwen van ouders.

Precies om die reden is de school in de wijk Noorderhoek in Sudwest Fryslân (Sneek) de spil in een sluitende en goed functionerende zorgstructuur. De school geldt hier als vindplaats voor jeugd met opvoed- en opgroei-problemen en wordt hierbij ondersteund door schoolmaatschappelijk werk, het CJG en jeugdzorg. In het Noord-Hollandse Huizen spelen de peuterspeelzalen een opvoedkundige en signalerende rol. Zij organiseren oudercursussen, zoals ‘Opvoeden en zo’ en ‘Peuter in zicht’. De peuterspeelzalen worden hier ondersteund door een ambulant team, dat analyse en doorverwijzing doet als de vragen van de ouders complexer worden. De peuterspeelzaal wordt (ook) een poort naar professionele hulp.

5 Met wijkpartners samenwerken

“Samen met het onderwijs, het welzijnswerk, de kinderopvang, sport- en andere verenigingen, de bibliotheek en het CJG maken we een breed netwerk om de kinderen in de wijk. De school is daarbij de spil, want daar zitten de kinderen en daar komen de ouders,” aldus een jeugdwerker in de Hoornse wijk Kersenboogerd.

Spilfunctie

Scholen staan in nauw contact met kinderen en ouders enerzijds, en met wijkorganisaties anderzijds. Dat geeft hun een unieke positie in de wijk en biedt vele samenwerkingskansen:

- “We staan middenin de wijk, letterlijk en figuurlijk. Zo bezoeken we af en toe met leerlingen het bejaardentehuis, bijvoorbeeld om te blokfluiten of om een spelletje te spelen. Voor de bewoners daar een welkome afleiding en voor leerlingen vergroot het hun wereld” (RK De Regenboog, Rotterdam).
- “Het programma De Vreedzame School, waar wij mee werken, moet je uiteindelijk doortrekken naar de vreedzame wijk, zodat de methodiek en regels ook op andere plekken gelden en kinderen overal dezelfde pedagogische boodschap krijgen” (Basisschool De Troubadour, Hoorn).
- “Via scholen zijn ouders en kinderen relatief makkelijk te bereiken. Benut de school als vindplaats beter. Consultatiebureau, CJG, schoolarts: die zouden veel meer vanuit school moeten werken. Dat is veel effectiever en efficiënter, omdat het drempelverlagend is” (Prins Willem Alexander School, Rotterdam).
- “Samen met het CJG informeren we ouders over zaken als gezonde voeding en opvoedprincipes. Ook verwijzen we ouders door naar het CJG of schakelen actief hulpverlening in bij problemen. Dit soort samenwerking kan en moet nog veel beter, want we hebben een gezamenlijk belang: zij hebben de kennis, wij hebben de kinderen en ouders” (Kiddoozz Kinderopvang).
- “Er zitten hier veel leerlingen met een moeilijke achtergrond. Dan is het de uitdaging om als school de kloof tussen de straat- en thuiscultuur te overbruggen. De grootste draken gedragen zich op school vaak wel vanwege de strakke structuur en regels, maar als ze buiten komen gaat het mis. Van jongeren zelf hoor je daar nooit iets over; die dekken elkaar. Daarom is het heel belangrijk om als school samen op te trekken met ouders, maar ook met wijkpartners, zoals de wijkagent. Op die manier verbind je de verschillende werelden van jongeren” (Vmbo-school De Palmentuin, Rotterdam).

Colofon

Tekst: Paul Duijvestijn
Met medewerking van: Anne-Marie Broeders,
Norbert Broenink, Niek Fransen en
Lenneke Wolswinkel
Eindredactie: Karin Schaafsma
Fotografie: Lucia Willems en archief DSP-groep
Vormgeving: Marjan Wilbrink
Drukwerk: SDA

DSP-groep BV
Van Diemenstraat 374
1013 CR Amsterdam

T +31 (0)20 625 75 37
dsp@dsp-groep.nl
www.dsp-groep.nl

KvK A'dam 33176766